

Günahla İlgili Bir Hadisin Tahlili

“Siz günah işlemeseydiniz,
Allah günah işleyen bir toplum yarattırdı...”

Dr. Nihat Yatkın,

Ankara: İlâhiyât, 2006, 208 sayfa

Günümüzde hadisle ilgili çalışmalarda, rivayetlerin sübûtu ve delâleti problemi güncelliğini korumaktadır. Hadislerin sağlıklı değerlendirilebilmesi için rivayet edilen bilginin Hz. Peygamber’e ait olup olmadığının incelenmesi, eldeki malzemenin doğru anlaşılmasında hayati öneme sahip olmakla birlikte yeterli değildir. Bu çalışmanın, delâlet problemi dediğimiz, rivayet malzemesinin ne anlam ifade ettiğini tespit faaliyeti ile tamamlanması gerekmektedir. Bu itibarla bir konuda nakledilmiş rivayete dayalı bilgilerin tek tek incelenmesinin daha sağlıklı sonuçlara götüreceğini söylemek mümkündür. Bu amaçla, ilk önce eldeki rivayet malzemesinin Hz. Peygamber’e aidiyeti tespit edilmeli, daha sonra, şayet rivayetin Hz. Peygamber’e nispetinde problem yoksa bu ifadelerin ne anlama geldiği ortaya konulmalıdır.

İşte bu çerçevede hazırlanmış olan *Günahla İlgili Bir Hadisin Tahlili* adlı çalışma, Hz. Peygamber’den nakledilen ve ilk plânda yanlış anlaşılması mümkün olan “Siz günah işlemeseydiniz, Allah günah işleyen bir toplum yarattırdı...” mealinde bir rivayetin ele alındığı bir kitap çalışmasıdır.

Bir giriş ve üç bölümden oluşan çalışmada girişte (s. 11–16), problem ortaya konulmaya çalışılmış, daha sonra ise çalışmanın amacı ve metodu hakkında bilgi verilmiştir. Yatkın’a göre araştırmada ele alınacak problem, bu hadiste ifade edilen zâhiri anlamın, insanları günahlardan sakındırmak amacıyla olan İslâm dininin temel yaklaşım tarzına aykırı gibi görünmesidir (s. 13).

Birinci bölümde, ele alınan hadisin tespit, tenkid ve yorumu yapılmıştır (s. 17–72). Hadisin kaynakları ortaya konularak, Ebû Hureyre, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve el-Hasenu’l-Basrî’den gelen rivayetlerin ayrı ayrı ortak manaları tespit edilmiş, daha sonra sened ağı ile rivayet zincirine işaret edilerek, sened ve metin tenkidi yapılmak suretiyle hadisin sıhhat değeri tespit edilmeye

çalışılmıştır. Son olarak da ilim ve kültür tarihinde hadisin nasıl yorumlandığı takdim edilmiştir.

Bu bölümde yirmi altı merfû‘ rivayetin sened kritiği yapılmış olup bunlardan yedisi problemsiz yani, sahîh, yedisi itibar için alınabilir, dördü, râvilerinden bazılarının cerh edilmesi nedeniyle zayıf, sekiz tanesi de, bazı râvilerinin cerh ve ta’dil durumları hakkında bilgi bulunmadığından değerlendirilememiştir (s. 49). Râvi sayısı itibariyle bakıldığında, beş sahâbîden gelen, sonraki tabakalarda tevatür sayısına ulaşan râvilerce rivayet edilmiş olan hadisin meşhur kategorisinde değerlendirilebileceği ifade edilmiştir (s. 50). Metin tenkidi faaliyeti hadisin dil özellikleri bağlamında anlamı, sebab-i vürûdu/arka plânı, hadisin diğer hadislerle birlikte anlaşılması, hadisin Kur’an’a arzı, hadisin tarihî vakalara arzı gibi aşamalarda uygulanmış ve sıhhat yönüyle herhangi bir problem tespit edilmemiştir. Bu faaliyet esnasında özellikle hadisin arka plânı olarak takdim edilen sebab-i vürûdun, hadisin anlaşılmasındaki önemi burada da görülmektedir. Verilen bilgilere göre sahabe’nin dünyaya meyletmeleri ve yeni nazil olan inzar/uyarı ayetlerini işittiklerinde endişelenip ümitsizliğe düşmeleri üzerine, Hz. Peygamber hadisi irad ederek onları rahatlatmıştır. Bunun üzerine sahabe, girebileceklerini umdukları cennet nimetlerini sorgulayarak ümitsizlik ve endişelerinden sıyrılmaya çalışmışlardır (s. 62).

Günah-Tövbe-Af bağlamında hadisin anlam boyutunun ele alındığı ikinci bölümde (s. 73–110), hadisin delalet ettiği anlam, derinlemesine incelenmiştir. Bu çerçevede genellikle ayrı ayrı ele alınan günah, tövbe ve af kavramları, söz konusu hadisin anlaşılmasına zemin oluşturacak şekilde bir araya getirilmeye çalışılmış ve tövbenin ancak günahla bir anlam ifade edebileceği, keza tövbeyi de affın takip edebileceği hususuna işaret edilerek, Allah’ın Tevvâb, Afüv ve Gafûr sıfatları ile bilinmesinin de, ancak bu sıfatların tezahürüne bağlı olduğu; dolayısıyla günahkârın olmadığı yerde tövbe ve Tevvâb’dan, af ve Afüv’den söz edilemeyeceği vurgulanmıştır (s.73).

Bu bölümde ilk olarak günah kavramı, daha sonra af kavramı, hem İslâm açısından hem de modern beşeri bilimler açısından ele alınarak mukayeseli bir anlam haritası çıkartılmaya çalışılmıştır. Bölümün sonunda günah, tövbe ve af kavramlarının birbiri ile güçlü bir bağının olduğu, tek başına ele alınmaları durumunda anlam alanlarının daralacağı ifade edilerek; tövbenin günahla anlam kazanacağı, tövbenin ardından affın geldiği, af olmadığı da tövbenin bir anlamının olmayacağı net bir şekilde ifade edilmiştir (s. 110).

Hadisin psikolojik, sosyolojik ve teolojik temellerinin ele alındığı son bölümde (s. 111–188), insanın, günahla bağlantılı olarak psiko-sosyal açıdan incelenmesi hedeflenmiş; bu itibarla önce insan nedir, insanın bir özü var mıdır, insanın değeri, gayesi ve zaafı nelerdir sorularına cevaplar aranmıştır. Ardından insanı etkileyenler, günahın sosyal hayattaki etkileri ve nihayet

teolojik açıdan insan-irade-günah, ilâhî irade-günah ve tanrı-kötülük ilişkileri ele alınmıştır.

Bu sorulara cevap aranırken sadece psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin verileri sunulmamış bunlar İslâmî öğretilerle de mukayese edilmiştir. Örneğin; insan ne olduğu sorusu ele alınırken ilk önce önemli psikolojik ekollerin ve modern düşünürlerin insan tanımı verilmiş, daha sonra İslâm düşünürleri ve Kur'an'ın meseleye nasıl yaklaştığı ortaya konulmuştur. Bu durum ise okuyucuya farklı bakış açılarını mukayese etme imkânı sunmaktadır.

Bölümün sonunda ise psikolojik-sosyolojik ve teolojik temeller bağlamında insan-günah ilişkisi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan bu değerlendirmeye göre İslâm düşüncesinde, ne günahın ne de günahkârın savunulacak bir yönü vardır. Her hâlükârda günah, yasaklanan ve şiddetle kaçınılması gereken bir olgudur. Bunun yanında her bir insan da günah işleme potansiyeline sahiptir ve her ne kadar kaçınsa da zaman zaman günaha düşmesi söz konusudur. Ancak günahın olumsuzluğu karşısında, insanoğluna tövbe ederek günahını sildirme fırsatının verildiği de unutulmamalıdır (s. 188).

Yatkın'a göre, bir taraftan özünde taşıdığı ikili yapısının menfi cephesi, diğer taraftan kalıtım yoluyla kendisine intikal eden olumsuzluklar ve bunlara ilâveten çevre denilen, bütün bir yaşamını kuşatan baskılar sonucu günah-kötülüğe sürüklenen insan, yaratana yönelmesi şartıyla, yine de değerinden bir şey kaybetmemektedir. Çünkü günah işleyip de samimi bir tövbe ile yaratana yönelen, günahlarına boyun büküp gözyaşı akıtanların, hiç günah işlemeyenlerden; özellikle de ibadetlerine güvenip kibre kapılanlardan daha üstün olabileceklerinin pek yaygın bir kanaat olduğu belirtilmektedir (s. 189).

Ahlâkî kötülük olarak kabul edilen günahın, yaygın olarak bilindiği gibi tamamıyla negatif bir fenomen/olgu olmadığına işaret eden Yatkın, aksine birçoklarının kötülüğün/günahın pozitif yönlerinin varlığına dikkat çektiğini, bu anlamda, kötülüğün/günahın, başta Tanrı'nın mükemmelliğinin anlaşılmasına katkı sağladığı, kötülüğün/günahın varlığı sayesinde iyinin kavranabildiği ve kötülüğün/günahın dünyanın estetiğini tamamlayan bir olgu olduğunu açıklamaya çalışmakta, bu itibarla kötülüğün/günahın, terakkî-tekâmül, mükemmeliyet, eğitcilik, estetiği tamamlama ve nihayet Allah özlemine götüren bir gerçeklik olarak karşımıza çıktığını ifade etmektedir (s. 190).

Sonuç olarak yirmi üç küsur yıllık nübüvvet tecrübesiyle, insanı belki de en ince ayrıntılarıyla tanıyan ve Yüce Allah'ın yol göstericiliği ile bütün insanlığa yol gösteren Hz. Peygamber'in mezkûr hadisi, potansiyel olarak günah işleme ve kötülük yapma kabiliyetiyle yüklü olan her bir insana psiko-sosyal açıdan geniş bir ferahlık sağlamakta ve onun, ölümcül hastalık olarak nitelenen umutsuzluk zindanlarında çürüyüp yok olmasına engel olmaktadır (s. 190).

Bir hadisin derinlemesine ele alındığında konunun nerelere gidebileceğini göstermesi açısından güzel bir örnek olan, yoğun bir araştırma faaliyetinin ürünü olduğu anlaşılan bu çalışmanın, kullanılan dilin yalınlığı ve orta seviyedeki bir okuyucunun anlayacağı sadelikte yazılmış olmasıyla ilk plânda dikkatleri çektiği ifade edilebilir. Diğer taraftan çalışmanın birinci bölümünde, hadisin sıhhatini tespit ederken teknik ayrıntıların verilmesi, son bölümde de derin teolojik ve felsefi meselelerin sunulması bazen okuyucuların dikkatlerinin dağılmasına sebep olabilmektedir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse tek bir hadisin etrafıca ele alındığı bu çalışma, akademik hadis çalışmalarına yaptığı katkı yanında, geniş okuyucu kitlelerine de hitap ederek raflarda tozlanma illetine düşmemeye namzet bir çalışma olarak karşımızda durmaktadır.

Arş. Gör. Abdulvahap ÖZSOY

ATAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis, ERZURUM